

2. Circa secundam vero conditionem de vi verborum supra distinximus verbum simplex ab oratione complexa, et de verbo quidem simplici nihil occurrit addendum, quia in his etiam legibus nullum est verbum impositum, vel ex usu aut juris accommodatione applicatum ad significandam obligationem sub mortali. Nam si aliquid esset, maxime verbum *præcipimus*, aut æquivalens; hoc autem, licet satis indicet vim præcepti, et obligationem in conscientia, non tamen sub mortali, nisi ut conjunctum gravitati materiæ, quæ semper considerata est, et ita explicuimus supra Clementinam *Exiit*, de Verb. signific., et c. *Exiit*, eodem tit., in 6.

3. *Verba indicantia obligationem gravem.*— Circa verba autem complexa, duo modi iudicandi hanc obligationem peculiare ac proprii ecclesiasticarum legum adnotari possunt. Unus est, quando adduntur verba, quæ vel expresse, vel implicite addunt comminationem æternæ pœnæ. Hujusmodi sunt, quando additur *sub interminatione mortis æternæ*, vel, *qui hoc fecerit, divinam maledictionem incurrat*, aut, *indignationem sanctorum Petri et Pauli*. Item talis censetur esse forma præcipiendi, *in virtute obedientiæ*, quæ frequentius est in usu religionum, interdum vero etiam Pontifices illa utuntur. Et ex eodem usu constat in hoc sensu addi: imo in religionibus juxta communem usum non intelligitur rigorosum præceptum imponi, nisi quando illa verba, vel similia adduntur, vel gravis censura imponitur, juxta statim dicenda. Denique etiam hæc verba, *stricte præcipimus*, implicite censentur eamdem significationem habere, quia illa exaggeratio non sine causa additur, et in rigore indicat superiorem velle obligare quantum potest. Alter modus explicandi hanc gravitatem est per adjectionem alicujus gravis censuræ, quæ pœna solum per ecclesiasticas leges ferri potest. Et licet in legibus civilibus etiam gravis pœna indicet gravem legis obligationem, ut supra vidimus, et quoad hoc sit aliqua convenientia inter utrasque leges: nihilominus in censuris invenitur hoc peculiare, quod sunt spirituales pœnæ, et sæpe contrahi non solent vel fortasse non possunt, nisi propter peccatum mortale. Quando ergo pœna seu censura talis est, et illa imponitur transgressori talis legis, evidens est violationem illius legis esse peccatum mortale, si clavis non erret, ac subinde talem legem obligare de suo sub mortali, quia transgressio illius facit transgressorem tali censura dignum.

4. *Excommunicatio minor non est sufficiens signum gravis obligationis, secus de majori ipso jure inflicta, vel statim infligenda sine alia monitione; contra vero quando requiritur monitio.*— Statim vero insurgit quæstio, quænam censura sufficiens signum sit talis obligationis. Sed hoc spectat ad materiam de censuris et de irregularitate, ubi copiose tractatum est, et ideo hic breviter expediendum est. Primo enim de excommunicatione, si minor sit, certum est, quocumque modo feratur, non esse de se sufficiens signum obligationis sub mortali, quia talis excommunicatio frequenter incurritur propter venialem culpam. Excommunicatio autem major dupliciter fertur, scilicet ipso jure lata, vel per homines ferenda. De priori ergo est certum indicare obligationem sub mortali, quia incurritur ipso facto ex vi transgressionis talis legis, et non incurritur nisi propter peccatum mortale, ut est notum. De posteriori autem controversia est; nam multi putant etiam tunc esse sufficiens signum obligationis legis ad mortale. Ita Anton. citans Joan. de Neapol., 2 par., tit. 4, cap. 2, § 3; et sequitur Sylvest., verb. *Præceptum*, quæst. 3; Angel., verb. *Lex*, num. 3; Cajet. 2. 2, q. 189, art. 3, circa ad 2. Alii vero censent, quando lex fertur sub excommunicatione tantum ferenda, non esse sufficiens signum obligationis sub mortali. Quam sententiam probabilem iudicat Anton. supra, et idem sentit Armil. verbo *Lex*, n. 4, et verb. *Præceptum*, n. 6, quia solum iudicat priorem sententiam esse securiorem, et pro hac citat Cajet., in Sum., verb. *Præceptum*; et solet referri Driedo, lib. 2 de Libert. Christian., capit. 1, et potest referri Navar. cap. 23, n. 53. Hi enim Cajet. in Sum. sequuntur.

5. Veritas ergo est distinguendum esse de excommunicatione ferenda. Nam dupliciter imponi potest: primo, ut lex sufficientem monitionem contineat, ita ut pro illius transgressione statim sine alia hominis admonitione possit excommunicatio major in transgressores ferri. Et tunc verissimum est excommunicationem sic ferendam, esse signum legis obligantis sub mortali, quia si transgressor potest statim excommunicari, supponitur peccasse mortaliter in illa transgressione: ergo supponitur lex obligare sub mortali. Et hoc etiam sentiunt auctores, qui absolute et indistincte dicunt, excommunicationis pœnam per legem impositam esse signum obligationis sub mortali, ut sunt Medin., dict. cap. 7 de Jejun.; Castro, dict. cap. 5 de Lege pœnali, lib. 1, et

Covar. in Regula *Peccatum*, part. 2, dicto § 5, n. 3, et Navarr. Supponunt enim hi auctores excommunicationis vocem absolute prolatam pro majori sumi, ut constat ex jure, et tunc dicunt ferri per legem, quando sola legis transgressio sufficit ad illam subeundam, sive per legem ipsam statim inferatur, sive per homines ex vi transgressionis legis: hæc enim diversitas parum ad præsens refert, quia in utroque modo supponenda necessario est mortalis culpa, ut talis censura inferatur.

6. Alio vero modo potest excommunicatio imponi per legem, quæ non solum non inferat illam ipso facto, verum etiam nec sufficienter admoneat subditum in ordine ad talem censuram, sed potius requirat superioris admonitionem, ut si post illam subditus legis transgressor adhuc contumax sit, excommunicetur. Et tunc excommunicatio sic ferenda non est sufficiens signum obligationis legis per se spectatæ sub mortali, quia fieri potest ut ante monitionem Prælati talis transgressio non sit peccatum mortale. Nam, licet necessarium sit ut post monitionem Prælati contumacia in tali transgressione sit peccatum mortale, ut transgressor sit excommunicatione dignus, nihilominus non potest inde colligi legem per se spectatam obligare sub mortali, quia multum augetur culpa ex inobedientia et contumacia contra Prælati monitionem; includit enim majorem contemptum non solum legis, sed etiam superioris, per quem completur causa talis excommunicationis. Et hæc fuit mens Cajetani loco citato, et ita etiam exposuit Navar., et sine dubio nihil aliud sensit Driedo. Quando autem lex quæ imponit excommunicationem ferendam, requirat postea hominis monitionem, vel illam per se faciat, licet quidam dicant nunquam requirere monitionem hominis, nisi hoc exprimat, ego contrariam regulam statuere soleo, ut semper talis lex intelligenda sit, monitione præmissa, nisi illam aperte excludat; tum quia hic sensus mitior est, et ideo præferendus in lege pœnali: tum etiam quia est juri conformior, quia excommunicatio prærequirit monitionem hominis, quando lex illam expresse non facit; tum quia juxta communem usum ita videntur intelligi similes comminationes legum. Et hoc videntur supponere auctores prioris sententiæ, et ideo dixerunt ex vi talis censuræ non satis colligi legem obligare per se sub mortali, utique regulariter loquendo, et nisi lex ipsa declaret ut excommunicatio feratur, nulla alia admonitione præmissa.

7. *Idem cum proportione dicendum de sus-*

pensione et interdicto majori vel minori suo modo.— Irregularitatem esse signum gravis obligationis. — Ex his constat quid dicendum sit de aliis duabus censuris, suspensione et interdicto. Castro enim et Medin. absolute negant has duas censuras esse signum sufficiens transgressionis mortalis, et consequenter nec obligationis legis. Contrarium vero censent Angel., Sylv., Armil., et alii. Ego vero in materia de suspensione distinximus suspensionem in majorem et minorem, instar excommunicationis. Si ergo suspensio sit major, id est, totalis, vel partialis a gravi aliquo munere seu officio, signum est gravis obligationis, et sub mortali, quia tam gravis pœna non imponeretur juste propter levem culpam: si autem suspensio sit minor, potest interdum incurri propter levem culpam, et ita non potest esse sufficiens signum obligationis sub mortali. Idemque cum proportione dicendum est de interdicto; nam in illo etiam habet locum similis distinctio, ut ex propria materia suppono. Loquor autem de interdicto prout habet veram rationem pœnæ respectu ejus qui dedit causam interdicto: sic enim non imponitur sine gravi culpa ejus qui personaliter et specialiter interdicitur. Etiamsi universale interdictum soleat innocentes comprehendere, quia non est propria pœna respectu illorum, sed illius qui dedit causam, et per quamdam redundantiam et moralem unionem redundat in alios: inde tamen evidentiùs concluditur, non posse tale interdictum imponi, nisi propter gravem culpam alicujus. Denique, circa irregularitatem non habet locum proprie hæc doctrina, quia irregularitas non est censura: nihilominus tamen, quia est gravissima, et suo modo spiritualis, signum esse censeo gravis obligationis, quando pœnalis est. Neque in illa habet locum illa distinctio de majori aut minori: omnis enim irregularitas simpliciter talis, gravis est, et grave affert nocumentum, ideoque si sit pœna, gravis est pœna, et consequenter est indicium gravis obligationis legis, gravisque transgressionis ejus, quando propter illam imponitur per eamdem legem. Dixi autem, *si sit pœna*, quia illa irregularitas, quæ est indecentia tantum, requirit causam, non vero culpam, et ideo illa in præsentem non consideratur.

CAPUT XIX.

QUAS PERSONAS OBLIGENT ECCLESIASTICÆ LEGES.

1. *Dictum generale pro lege civili et canonica.*— Hanc materiam late tractavimus de lege

civili in præcedenti lib., a cap. 23, et omnia ibi dicta generalia fere sunt legi humanæ, et ita in ecclesiasticam etiam conveniunt. Qualia sunt obligare omnes, et solos subditos ad quos loquuntur, et hanc obligationem extendi ad eos qui in territorio versantur, etiamsi permanent et quasi in habitu, subditi non sint; e converso autem non extendi ad existentes extra territorium, etiamsi alias in habitu subditi sint, quas quæstiones in speciali de legibus ecclesiasticis tractavi etiam in t. 4 de Relig., tractando de diebus festis, et in 5 t. de Censur., dis. 5, s. 4 et 5. Quæstio etiam illa, an princeps obligetur legibus, communis est Prælati, ac legislatoribus ecclesiasticis, etiam summo Pontifici. Solum ergo supersunt adnotanda pauca, circa personas inferiores quæ legibus obligari solent, quæ propria sunt ecclesiasticarum legum.

2. *Leges ecclesiasticæ omnes et solos baptizatos obligare, etiam hæreticos, utpote qui habent fundamentum subjectionis characterem baptismalem.* — Primo ergo dicimus, proprium esse legum ecclesiasticarum, ut tantum homines baptizatos obligent; non vero infideles non baptizatos, etiamsi inter Christianos habitent, et principibus christianis subditi sint: ratio est, quia infideles non sunt Ecclesiæ membra, neque sunt de communitate ecclesiastica, et ideo licet possint obligari legibus civilibus, vel suorum principum infidelium in suis regnis, vel principum christianorum, quatenus possunt esse membra civitatis politicæ, et temporaliter subjecti principibus christianis; legibus tamen Ecclesiæ non obligantur, quia nec sunt membra Ecclesiæ, ut Ecclesia est, nec habent fundamentum subjectionis ad ecclesiasticam jurisdictionem. Dices: ergo neque hæretici obligantur his legibus, quia illi etiam non sunt membra Ecclesiæ, neque habent fundamentum fidei, sine quo præcepta ecclesiastica, quæ ad salutem animæ et cultum Dei ordinantur, nec fructuose, nec vere observari possunt. Respondeo negando consequentiam: supponimus enim sermonem esse de hæreticis baptizatis, qui generalius apostatæ dici possunt; sive ad judaismum, sive ad paganismum, sive ad propriam hæresim translati sint. De his ergo omnibus negatur consequentia, quia sunt vere subjecti ecclesiasticæ jurisdictioni: nam retinent characterem baptismalem, quod est fundamentum hujus subjectionis. Et, licet secundum præsentem statum non sint absolute membra, tamen aliquando fuerunt membra, et contra jus Ecclesiæ acquisitum deliquerunt, se ab illa separando, semperque ad illam re-

dire cogi possunt, quia signum ecclesiasticæ jurisdictionis semper in se retinent, et ratione illius veluti inchoationem quamdam habent membrorum Ecclesiæ. Unde fit ut ejus præceptis obligentur, et contra illa peccent illa non servando. Neque refert quod non habeant fidem, sine qua illa præcepta servari non possunt, quia fidem habere possunt, et per illos stat quominus non habeant, et ideo ex eo capite non excusantur. Sicut peccator carens gratia non excusatur obligatione præcepti communi-candi, quia potest se ad gratiam præparare. Præterquam quod multa præcepta ecclesiastica possunt quoad substantiam servari ab hæretico in eo statu permanente; potest enim jejunare, solvere decimas, et similia.

3. *Leges pontificias omnes ubique Christianos obligare, sicut et canones Conciliorum si ab eo sunt approbati.* — Secundo, dicendum est leges pontificias de se obligare Christianos omnes adultos, ubique terrarum degentes, et cujuscumque status seu conditionis existant. In hoc etiam est magna differentia inter leges ecclesiasticas et civiles; nam civiles nullæ sunt quæ universum obligent, ut superiori libro probatum est; nec etiam obligant omnes status hominum, quia clericos obligare non possunt, nisi quatenus per canones permittuntur, et saltem summum Pontificem nullo modo obligare possunt; leges autem canonicæ ex suo genere utriusque effectus sunt capaces. Probatur ergo prior pars, quia potestas Pontificis universalissima est supra totam Ecclesiam; sed Ecclesia per universum orbem de se diffunditur; ergo et potestas Pontificis; ergo et leges ab ea procedentes. Unde constat hoc esse proprium legum Pontificum, quia universalis potestas propria est illius. Sub his tamen comprehendimus canones conciliorum generalium, quia illi etiam a Pontificibus approbantur, et ea potissimum ratione vim habent obligandi, et eadem ratione comprehendere possunt canones conciliorum provincialium, si a Pontificibus ita sunt approbati, ut in corpore Decretalium sint inserti, vel aliquo modo pro universa Ecclesia acceptati, eique sufficienter propositi. Et ideo dixi has leges pontificias de se obligare ubique, quia possunt etiam Pontifices leges ferre pro certis provinciis, vel regnis, et tunc ex intentione illorum limitabitur obligatio juxta tenorem legis.

4. Et eodem modo probatur facile pars secunda, quia leges ecclesiasticæ obligare possunt clericos et laicos, et non solum inferiores homines, sed etiam Principes, nec solum sæ-

culares, sed etiam religiosos; ergo maxime habent hanc universalitatem leges pontificiæ cum eadem limitatione, scilicet *de se*, et nisi ab ipso Pontifice limitentur. Quia potestas universalis est, nullusque hominum baptizatorum invenitur ab illa exemptus. Hoc autem semper intelligitur juxta materiæ exigentiam. Quia non singulæ leges ecclesiasticæ seu pontificiæ obligant omnes fideles: imo pauca tales sunt, illæ videlicet quæ respiciunt generalem statum Christianorum, et viatorum, quos dirigunt ad vitam æternam. Aliæ vero sunt accommodatæ diversis statibus Christianorum, et ita leges pontificiæ, ut sic, ad omnes spectant; non tamen singulæ ad omnes, sed partitione accommodata. Intelligendum etiam illud est de statibus ecclesiasticis, seu aliquo modo spiritualibus ex materia et fine. Nam, si christiani homines sumantur politice, et ut cives sunt, sic non subduntur ecclesiasticis legibus per se loquendo, ut supra tractatum est. Unde, licet vere dicamus homines cujuscumque status obligari ecclesiasticis legibus, nihilominus vere etiam dicimus, leges ecclesiasticas non posse de omnibus omnino statibus hominum disponere, ut patet in his quæ ad statum mere temporalem et civilem pertinent.

5. *Leges Episcoporum sive synodales omnes obligare intra territorium, extra vero minime, sicut et leges conciliorum provincialium.* — Tertio dicendum est: leges Episcoporum, seu synodales, licet ubique non obligent, tamen intra territorium obligare possunt de se homines cujuscumque status. Prima pars clara est, quia extra territorium jus dicenti non paretur impune, l. ult. de Jurisd. omnium judic., et cap. *Ut animarum*, de Constitut. in 6. Secunda item pars est certa, quia Episcopus est generalis pastor in sua diocesi, et omnes homines cujuscumque status illi subditi sunt; omnes ergo potest suis legibus obligare in materia unicuique proportionata, et suæ potestati subjecta, ut dictum est. Item in his omnibus quæ non sunt propria Pontificis summi, possunt Episcopi in suis diocesis quidquid potest Pontifex in universa Ecclesia; ergo sicut leges pontificiæ de se obligant in tota Ecclesia homines cujuscumque status, ita leges synodales obligant omnes intra proprium territorium. Ubi statim occurrebat quæstio, an hoc intelligendum sit de omnibus alias subditis, seu habitibus ibi domicilium, vel etiam de exteris brevi tempore commorantibus. Sed hæc quæstio satis tractata est in locis in principio capituli citatis.

6. Sub legibus autem Episcoporum comprehendimus leges etiam conciliorum provincialium servata proportione ad territorium, seu ad totam provinciam ad quam Concilium pertinet; est enim eadem ratio, ut constat; imo cum proportione applicari potest conclusio ad omnes Prælatos, et communitates ecclesiasticas habentes potestatem legislativam respectivè, et cum proportione. Nam uniuscujusque superioris leges obligant de se intra suam spheram omnes intra illam contentos, quia illi subditi sunt. Sed in hoc est observanda differentia inter Pontificem et inferiores, quod a jurisdictione Pontificis nemo potest esse exemptus, a potestate autem cujuscumque inferioris possunt plures eximi per ipsum Pontificem, et ratione exemptionis poterunt non obligari legibus Episcoporum. Et ita subintelligi debet in assertionem, leges synodales obligare omnes, nisi per superiorem impediatur. Sicut enim regula illa, quod Episcopus potest in suo Episcopatu quidquid potest Pontifex in universa Ecclesia, habet subintellectam conditionem, *nisi prohibeatur*, ita in præsentem similis conditio subintelligenda est.

CAPUT XX.

AN LEGES SYNODALES PERSONAS RELIGIOSAS EXEMPTAS OBLIGENT.

1. *Sententia negativa.* — Aliqui absolute negant; citatur Paludanus in 4, dist. 15, quæst. 4, art. 3. Sed ille loquitur de consuetudine; videtur tamen eadem ratio, quia tanta est vis consuetudinis, quanta legis, ut infra dicetur, et ita idem sequitur Antonin., 2 part., tit. 6, cap. 2, § 1. Citatur etiam Ledesm. 2, part. 4, q. 17, art. 3, § *Tertio dico*. Hi autem auctores non videntur fundari in exemptione religiosorum, sed in diversitate status, et quia religiosi habent sua propria onera, ut jejunia, etc., et non debent gravari communibus legibus synodalibus: sicut e converso leges seu statuta religiosorum non obligant sæculares. Alii sentiunt religiosos teneri ad leges Episcoporum servandas, quia non sunt exempti a lege jurisdictionis Episcoporum. Ita sentiunt Glossæ et doctores statim citandi, qui supponunt distinctionem quamdam de duplici lege Episcoporum; una dicitur lex jurisdictionis, alia diocesana strictè sumpta. Solet enim interdum lex diocesana large sumi pro toto jure episcopali, ut in c. *Audistis*, de Præscriptionibus, et tunc comprehendit legem jurisdictionis. Alio vero modo sumitur strictè, et sic dis-